

Natura 2000: werken aan systemen

De instandhouding van natte habitattypen vraagt om maatregelen op grote oppervlakten. En dat kost geld en draagvlak en is geen eenvoudige opgave. De oplossing ligt in grote oppervlakten aaneengesloten natuur waar het hele samenhangende ecosysteem aanwezig is of kan worden gerealiseerd. Technisch is dit mogelijk, maar is dit ook maatschappelijk haalbaar of is het een illusie om een gedragen beheerplan te verwachten?

Hanneke Oudega, Tauw Deventer

Systeembenadering op landschapsniveau

Met Natura 2000 brengt Europa de natuur onder in harde instandhoudingsdoelen met scherp geformuleerde abiotische en biotische voorwaarden. Voor de instandhouding van 'natte' habitattypen zoals vennen, hoogvenen, laagvenen en beekdalen zijn maatregelen nodig op grote schaal. Terwijl het oppervlakte van het habitatype erg klein kan zijn, zoals bij actieve hoogvenen. Voor natte habitattypen zijn waterhuishouding en waterkwaliteit essentiële factoren die op grote afstanden effect hebben op de toestand van de natuur. Grondwaterstandfluctuaties, kwelstromen, inzijging en het toestromen van voedselrijk water zijn factoren die vaak aan de orde komen als de kwaliteit van natte natuur in het geding is. Uit ervaring weten we dat herstel van het hydrologische systeem op landschapsniveau in veel gevallen de enige mogelijkheid is om natuur met hoge kwaliteit echt duurzaam te waarborgen.

Grote eenheden natuur

Tot zover klinkt het logisch en bekend en is dit de aanpak van het verdrogingsbeleid van de afgelopen jaren. Dat geldt bijvoorbeeld voor de grote aaneengesloten natuurgebieden met veel natte habitattypen zoals als het Dwingelderveld en het Fochteloërveen in Drenthe. Al vóór de aanwijzing als Natura 2000-gebied werd het beheer in deze gebieden gericht op hydrologisch herstel op systeemniveau. Andere functies als landbouw, bebouwing en bedrijvigheid zijn er niet binnen deze gebieden. De gevolgen van de waterhuishoudkundige maatregelen voor landbouw, bebouwing en dergelijke hebben hooguit een effect op het gebruik in de randzones buiten de begrenzing, vaak gelegen in de ecologische hoofdstructuur. De Natura 2000-doelen en de noodzakelijke aanpak op systeemniveau bevestigen hier de al ingeslagen weg van het huidige beleid en beheer.

Vele functies

In andere gebieden is de natuur sterk verweven met functies zoals landbouw, wonen, recreatie en verkeer. Hier vragen de Natura 2000-doelen om een hele nieuwe aanpak. Gebieden waar dit speelt zijn bijvoorbeeld de Natura 2000-gebieden net boven Amsterdam, Laag Holland. Dit laagveengebied heeft een open en weids karakter met veel grasland, wegen en vaarwegen. Er is veel agrarische activiteit en de Natura 2000-gebieden grenzen vaak aan grote bebouwingskernen. In deze gebieden zijn habitattypen van de verschillende stadia van laagveen aangewezen voor brakke omstandigheden. Deze habitattypen zijn sterk versnipperd en beslaan in totaal maximaal 15% van het totale Natura 2000-gebied.

Tot dusver is het beheer van Laag Holland vooral gericht op weidevogels, extensief agrarisch beheer. De ecologische vereisten voor de aangewezen habitattypen zijn brakke omstandigheden en licht voedselrijk water zoals dit voorkwam in Laag Holland voor de vervening. In de huidige situatie zijn de brakke omstandigheden verdwenen en de waterkwaliteit is slecht door de grote voedselrijkdom en ophoping en werveling van slib. Er is nu afbraak van het veen. Behoud van de habitattypen en groei van het veen vragen om de verandering van zoet en zeer voedselrijk water naar brak en licht voedselrijk water. Hiervoor zijn grote inspanningen nodig. Er kan hier niet 'eenvoudig' aan de systeemknoppen worden gedraaid, zoals bij de grote eenheden natuur in Drenthe. Want door de verweving van de habitattypen met weidevogelbeheer, wonen en recreatie blijven de effecten van de te nemen maatregelen niet alleen beperkt tot de aangewezen natuur.

Sterk verweven natuur niet langer houdbaar

In een gebied met veel functies en een grote ruimtelijke verspreiding van Natura 2000-doelen hebben de te nemen maatregelen een veel grotere impact dan in een aaneengesloten natuurgebied als het Dwingelderveld. Voor het halen van de Natura 2000-doelen zijn daarom duidelijke keuzes nodig en waarschijnlijk een grotere beheerinzet dan tot dusver is geleverd. In het beheerplan moet gekozen worden tussen verbetering van de kwaliteit en uitbreiding van habitattypen en de negatieve effecten op ander gebruik binnen de begrenzing. De gulden middenweg is om kleine gebieden te isoleren en alleen daar maatregelen uit te voeren.

Deze keuzes zijn heel complex en vragen een geheel nieuwe manier van beheren. Is het wel mogelijk om in deze korte periode waarin het beheerplan opgesteld moet worden te komen tot 'gedragen' keuzes? Zijn de te nemen maatregelen en de gevolgen hiervan wel maatschappelijk wenselijk? Wat gebeurt er met de weidevogelstand als het extensief agrarisch beheer verdwijnt? Passen deze maatregelen en doelen bij het uitgangspunt 'haalbaar en betaalbaar'? De enige manier om de instandhoudingsdoelen te realiseren lijkt het isoleren van kleine gebieden en het zoneren van maatregelen. Maar is dit beheer van 'tuinieren' wel de duurzame robuuste natuur die Natura 2000 beoogt?